Huis Doorn

DOOR

D.B.M. HERMANS EN J. KAMPHUIS *

1. Het kasteel vanuit het noord-oosten omstreeks 1646. Geheel links is de zuid-oosttoren zichtbaar met daar aansluitend de binnenplaatsmuur. Rechts is een woongedeelte met poorttoren zichtbaar. Geheel rechts is de ronde noord-westtoren getekend, waar de woontoren met trapgevel tegenaan is geplaatst. Tekening Roelant Roghman, Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ).

Geschiedenis

De oudste vermelding van Doorn is van kort na 838.[1] Op een "lijst van de goederen en hoorigen der St. Maartenskerk te Trecht" staat het vermeld als "Villa Thorhem".[2] Dit hof verzorgde – in natura – een gedeelte van de voedselvoorziening van het Domkapittel. Naast Doorn waren er tenminste nog zeven andere hoven of curtes die voor de voedselvoorziening zorgden: Amerongen en Cothen in het Sticht, Angeren, Afferden en Wadenoyen in de Betuwe en Heze en Loon in het graafschap Zutphen.[3] Elke curtis moest twee keer per jaar een hele of halve maand voor de voeding van de Domheren zorgen.[4] Zo'n "voedingsjaar" begon op 1 oktober, wanneer de oogst binnen was en wanneer dus "de dienst der nieuwe veldvruchten begon".[5] Doorn opende het jaar door op 1 oktober (en 1 april) te zorgen voor: 120 mud meel, goed voor 4031 broden, 90 mud rogge, goed voor 3600 broden, 164 mud mout voor bier, 270 kazen, 60 jonge varkens of 120 schapen, 4 grote spekzwijnen, 2 beren, 4 biggen, 60 kippen, 30 ganzen, 4 lopen zout en 1,5 pond aan geld.[6]

Voor de dagelijkse administratie was een hofmeier (villicus) verantwoordelijk.[7] Deze hofmeiers kregen in

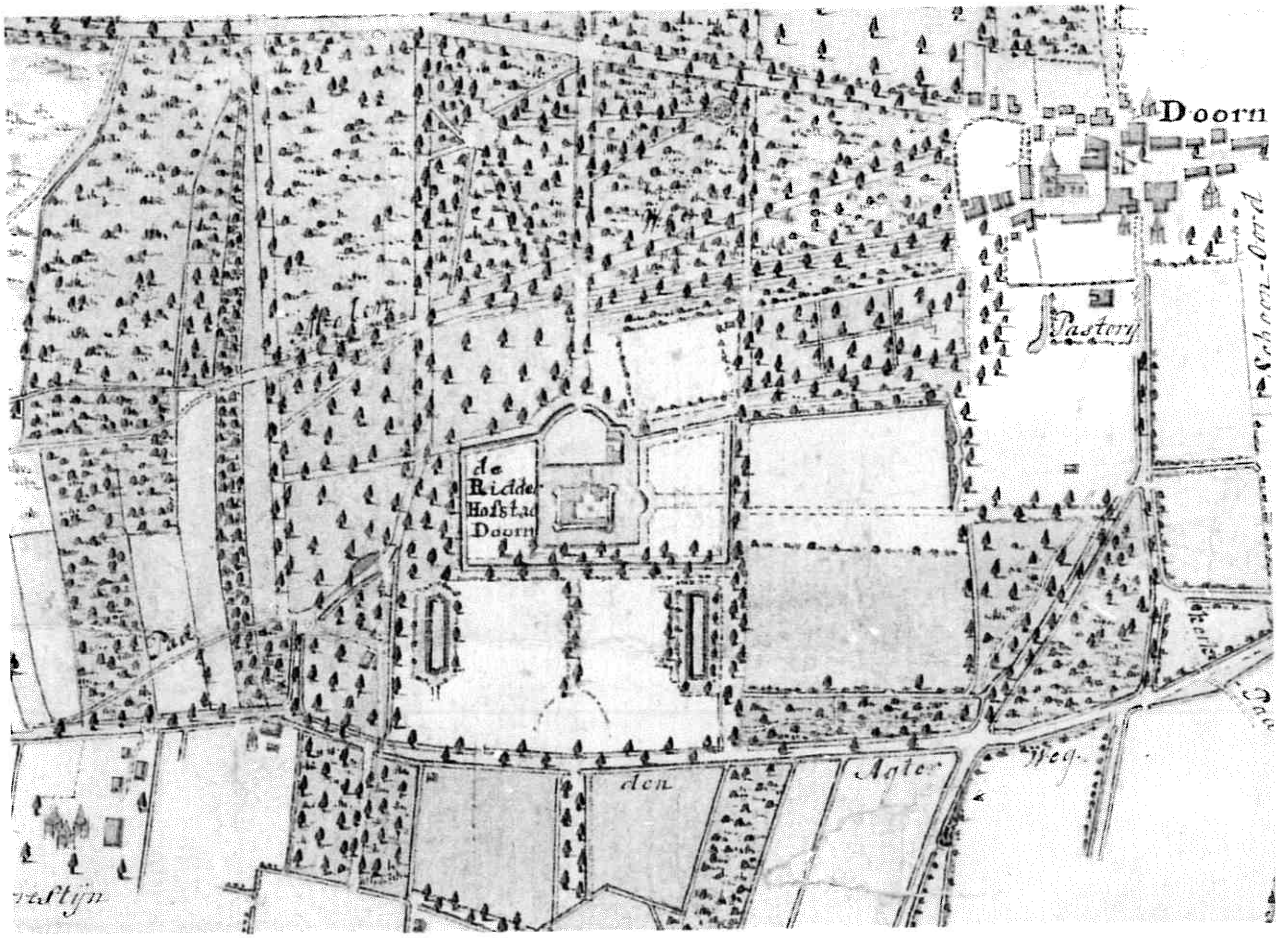

2. Detail van een Kaart van Huis Doorn uit 1792. Uit de plattegrond van het kasteel zou verondersteld mogen worden, dat ook op de noord-oosthoek een ronde toren heeft gestaan. Dit moet betwijfeld worden, want deze toren komt op geen enkele topografische afbeelding voor en tijdens de restauratie zijn er geen bouwsporen van aangetroffen. Ten noorden van het kasteel ligt – eveneens omgracht – de voorburcht.
Verz. RAU, Archief Huis Doorn (AHD).

de loop der tijd steeds meer macht. Zij maakten het hofmeierschap erfelijk en leverden ongeacht de opbrengst van de landerijen per keer een vaste hoeveelheid voedsel. Het Domkapittel zal dit met lede ogen hebben aangezien, omdat de opbrengst door grondverbetering sterk gestegen was. Het systeem van het leveren van goederen door hofmeiers werd dan ook geleidelijk afgeschaft.
Omstreeks 1200 viel de curtis in Doorn aan de domproost zelf toe en deze verhuisde naar zijn "uuthof" waar hij leefde als "een edelman aan het hoofd zijner leenmannen".[8] Hij had gronden van de curtis in leen uitgegeven om in oorlogstijd op vazallen te kunnen rekenen en twee plaatsvervangers zorgden voor zijn rechtspraak en de afrekening met de Domheren in Utrecht.[9] Het Domkapittel was minder gelukkig met deze ontwikkeling en sommeerde de Domproost in 1263 in Utrecht te resideren. Deze weigerde en de verhouding tussen de Domproost en het Domkapittel werd er niet beter op. Uiteindelijk leidde dit in 1322 tot de verwoesting van het huis Doorn. De directe aanleiding was de benoeming van een nieuwe bisschop, waar de toenmalige domproost Floris van Jutphaas minder ingenomen mee was.[10] In opdracht van Graaf Willem III van Holland begaf Arent van Boecop zich op het oorlogspad om "des nyes ghecooren byscops Uthof ende woeninghe tot Doern" plat te branden.[11] Pas in 1347 kreeg domproost Hendrik van Mierlaer toestemming van het kapittel het kasteel naar eigen smaak "weder op te bouwen, hetwelk te voren verdestrueerd was".[12] Dat de Domproosten vervreemd waren van de kerk blijkt wel uit de typering van Sweder van Uterloe, proost van 1364-1378: "een man zonder geleerdheit, onbeschaafd van manieren, onkundig in zaken die de kerkckelijke tucht raken".[13] Door de buitenwacht werden zij kennelijk niet als geestelijken aangezien maar als edellieden in een versterkt huis, want in 1536 werd Doorn, bewoond door de domproost Johannes Slaghek (1535-1543), ingeschreven in de lijst van Ridderhofsteden.[14]

Na de dood van Domproost Hennin van Bossu in 1603, werd de proosdij 13 jaar lang niet "begeven".[15] Daardoor werd er ook geen onderhoud meer gepleegd en raakte het huis meer en meer in verval.

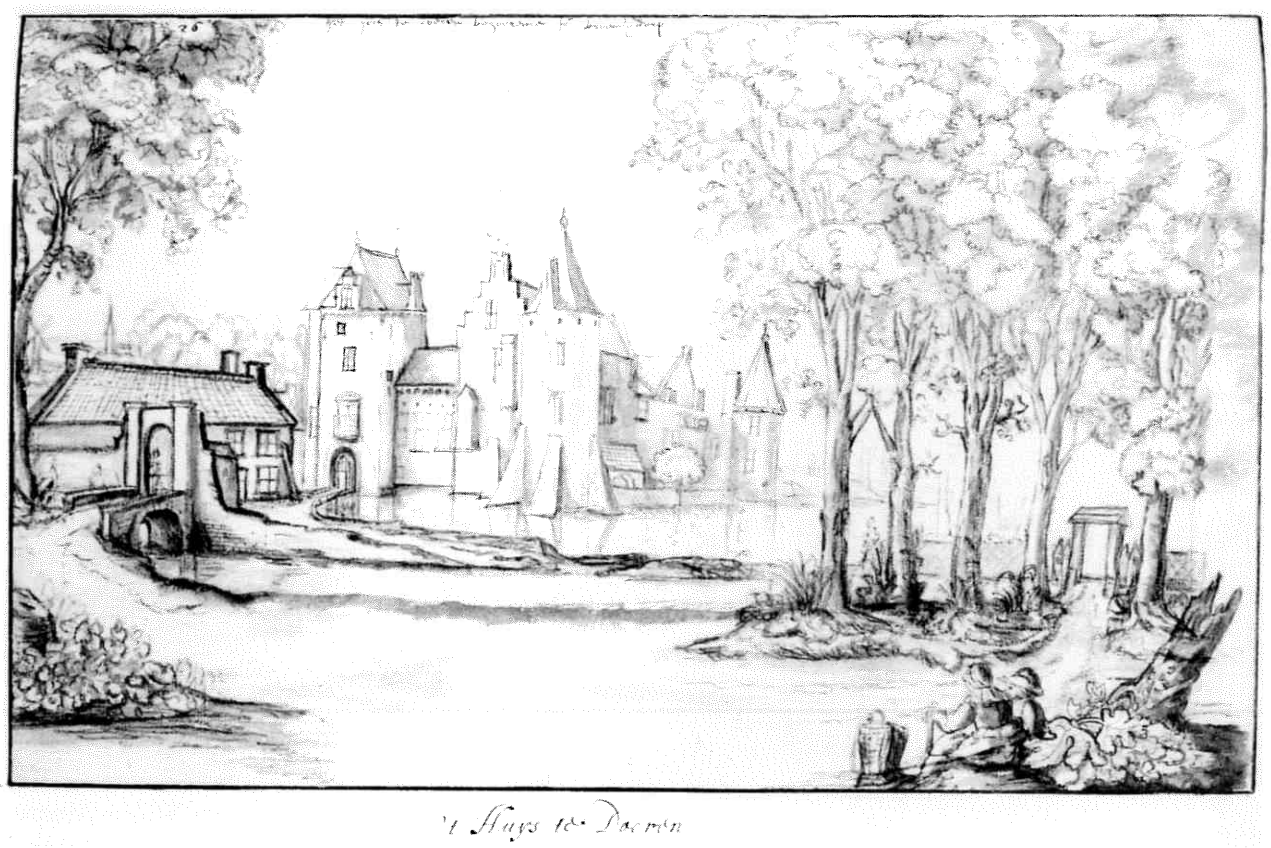

3. "'t Huys Doeren" vanuit het noord-westen in 1660. De westvleugel (tussen de beide ronde torens) blijkt geen aaneengesloten bouwmassa te hebben. De noordwestelijke toren heeft kennelijk zettingsproblemen, want hij heeft drie zware steunberen.
Anonieme tekening, Verz. Rijksarchief Utrecht.

Op 23 november 1635 werd het huis "met den hof ende vier ende twintigh mergen lants" door het Domkapittel van Utrecht verkocht aan de kanunnik jhr. Reynier van Golsteyn voor "de somme van achtduysent gulden".[16] Hij woonde al vóór 1633 op het huis, maar huurde het toen nog.[17] Hoezeer het huis toen vervallen was, blijkt uit de verkoopacte: "dat het huys tot Doorn seer ruïneus was ende geschapen, indien het niet merckelijk ende met grote costen en wierde gerepareert, dat het soude vervallen".[18] Reynier had het huis toen hij het huurde weer bewoonbaar moeten maken, waardoor hij "alrede aen te costen hadde geleyt vijfduysent vijfhondert seventien gulden, ses stuyvers, acht penn[ingen]".[19] Dit bedrag werd in aanmerking genomen bij de vaststelling van het relatief lage aankoopbedrag van *f* 8.000,–.
Van Golsteyn en zijn vrouw, Geertruyd van der Capellen, lieten het huis na de koop verder herstellen, zoals blijkt uit een brief van Geertruyd aan de Staten van Utrecht, waarin staat dat zij en haar man het huis hadden "gebroken ende gemaekt ende daermede gehandelt hadden als haer eigen goed, en dat de reparatien ende meloratien by haer man ende haer daeraen gedaen, monteerden over de 12000 gulden".[20] Na al deze reparaties heeft Roelant Roghman het kasteel in 1646 getekend (afb. 1).
De zoon van Reynier, Philip, verkocht huis Doorn in 1649 aan Caius Barthram, graaf van Broeckdorff (1619-1689), die het in 1659 overdroeg aan zijn zoon Caius Laurentius, "heer van Klescamp, Grunhaus en Boskamp, domproost [sic] en archidiacon tot Utrecht, ridder, camerheer en landraad van sijne conicklijcke mayesteyt van Dennemark en Norwegen etc. etc.".[21] Deze Caius Laurentius blijkt zo begaafd te zijn geweest, dat hij op driejarige leeftijd door prins Willem II tot domproost kon worden benoemd.[22]

Op 9 februari 1701 werd door deze Van Broeckdorff aan domproost Frederik Willem van Diest verkocht: "t Huys t' Doorn, met allen sijnen toebehoor, getimmer, bepotingh en beplantingh, met sijne gereghtigheden en privilegien".[23] De dochter van Willem van Diest, Anna Juliana, trouwde met Arent Carel baron von Hamersteyn, opperjagermeester van de Prins van Oranje en deze werd in 1754 genoemd als heer van Doorn.[24]

Na de dood van Anna vererfde in 1762 op Herman Frederik Richard Lijnslager, oud-majoor van de infanterie: "... de Adelijke Huyzinge te Doorn, met alle 't gene dat daarinne aard en nagelvast is, mitsgaders de kamerbehangsels en alle de stoelen van wat soort

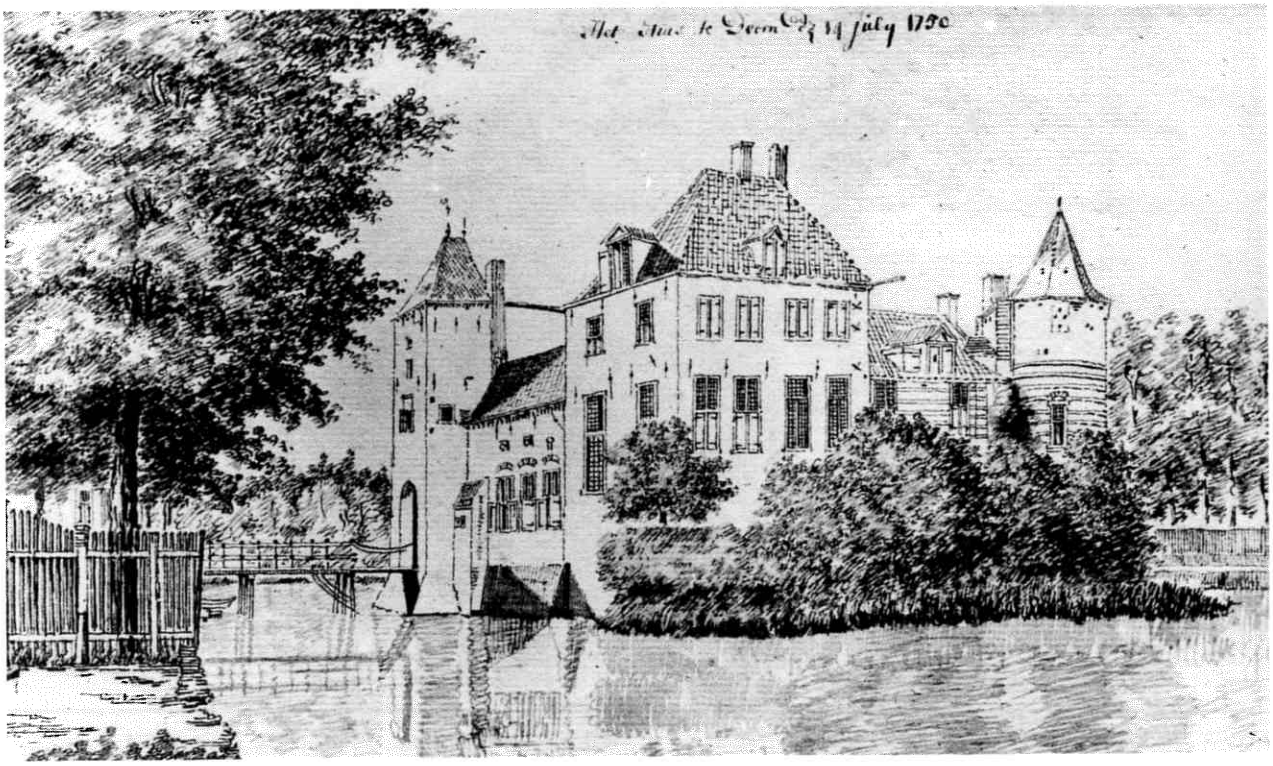

4. Het kasteel vanuit het noordwesten in 1750. De woontoren op de noord-westhoek heeft zijn trapgevel verloren (vergelijk met afb. 3). Ook de ronde toren op deze hoek is verdwenen. Daarentegen is de toren op de zuid-westhoek met een verdieping verhoogd. Tussen deze toren en de woontoren is een gebouw van één bouwlaag boven de kelder verrezen, dat met speklagen versierd is. Op de ronde toren zijn tijdens de restauratie deze gepleisterde zandsteenkleurige speklagen teruggevonden.
Tekening Jan de Beijer, RDMZ.

die soude mogen zijn, zoo verre deselve in den boedel gevonden zijn ...".[25]

Een slopende ziekte dwong Lijnslager in 1792 "den Adelijken Huize Doorn, met zijn binnen en buitenpleyn, Stallinge, Hoveniers-woning, Duiven en Duiven-Torens, bermen, grachten, Cingels, Boomgaarden ..." te verkopen. In de verkoopacte wordt helaas niets vermeld over het uiterlijk van het huis, maar wel wordt genoemd "... zijn binnen en buytenplein". Het noemen van twee "pleinen" kan zeer wel duiden op het bestaan van een binnenplaats en een voorburcht, zoals nog te zien zijn op een kaart van Huis Doorn uit 1792 (afb. 2). Hieruit valt af te leiden dat het Huis op dat moment nog grotendeels zijn middeleeuwse grondplan bezat.

Het Huis werd voor *f* 79.000,– "Caroli Guldens tot XX stuivers 't stuk" verkocht aan Wendela Eleonora ten Hove (1750-1814), weduwe van mr. Jan Carel Godin, "vrouwe van Doorn, den Bosch en Sleeburg". Zij liet het nog middeleeuws aandoende kasteel vanaf 1792 tot een neo-classicistisch landhuis verbouwen. Na haar dood op 26 februari 1814 erfde haar zoon jhr. mr. Andries Cornelis Willem Munter (1775-1861), uit het eerste huwelijk met mr. Willem Munter, het huis. Deze liet het huis na aan zijn vrouw Johanna Maria Warin (1778-1874), waarna haar schoonzoon Samuel Johan graaf van Limburg Stirum (1798-1875) het huis erfde.

Van Limburg Stirum besloot het huis op 17 september 1874 te laten veilen. Het goed werd in 43 kavels te koop aangeboden en kavel 1 omvatte: "De zeer aanzienlijke en alleraangenaamst gelegen RidderHofstad, genaamd, "HET HUIS DOORN," grenzende onmiddellijk aan het dorp van dien naam, bestaande in ruim, hecht, sterk en weldoortimmerd Heerenhuis, met groot droog onderhuis, voorzien van kelders, keukens, provisie, bad- en dienstboden-kamers; op de bel étage mooije vestibule en corridor met prachtig marmeren trap; 10 kamers waarbij groote zaal geheel opgemaakt en stuc bij uitnemendheid bewerkt; de tweede étage bevattende 12 kamers met ruime corridor; voorts grooten zolder, het geheel voldoende aan de eischen van een huis van den eersten rang ...".[26]

Het huis werd gekocht door mevr. Cornelia Henrietta Labouchere-van Lennep (1821-1902) voor een bedrag van *f* 125.000,–.[27] Na haar overlijden kocht mevr. W.C. Baronesse van Heemstra-de Beaufort (1843-1927) op 28 april 1903, "de Ridderhofstad genaamd 'het Huis Doorn', bestaande in heerenhuis, koetshuis, paardenstal, koetsierswoning, oranjerie ..." voor *f* 210.000,–.

Blijkens een akte van 16 augustus 1919 kocht "Zijne Majesteit Keizer en Koning Wilhelm de Tweede – Friedrich Wilhelm Victor Albert uit den huize Hohenzollern, zonder beroep of maatschappelijke be-

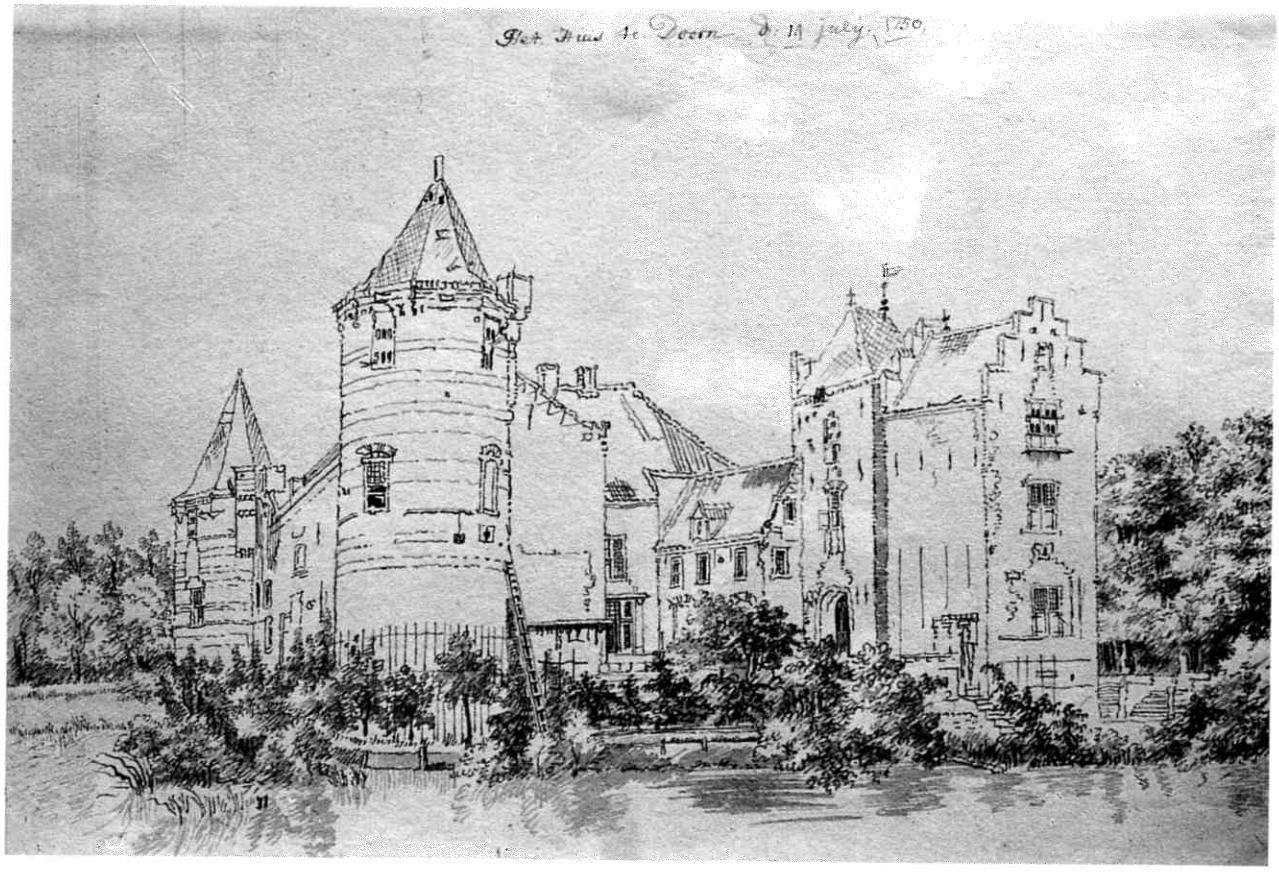

5. "Het Huis te Doorn den 14 july 1750" vanuit het zuid-oosten. De binnenplaatsmuur is inmiddels gesloopt, maar voor het overige is er in een eeuw tijd nauwelijks iets veranderd aan de bouwsubstantie (vergelijk afb. 1).
Tekening Jan de Beijer. Verz. Rijksprentenkabinet.

trekking [sic!], tijdelijke woonplaats hebbende te Amerongen, voorheen te Berlijn ... het Lustslot, genaamd 'Het Huis Doorn', bestaande uit buitenverblijf met hofstede en huizen, alles met bijgebouwen, erven, tuinen, boomgaarden, bouw-, wei- en hooilanden, boschgronden, lanen en wegen, staande en gelegen in de Gemeente Doorn, ... te zamen groot negen en vijftig hectare".[28]
De aanbetaling bedroeg *f* 100.000,–, het restant (*f* 400.000,–) werd bij de overdracht op 31 oktober 1919 betaald. Het kasteel werd ingericht met meubilair uit zijn duitse kastelen en paleizen: in totaal zijn 54 wagonladingen inventaris in Doorn aangekomen.[29]
Wilhelm II stierf op 4 juni 1941. Ten noorden van het kasteel werd een mausoleum gebouwd waarin zijn stoffelijk overschot werd bijgezet.
Om vrijstelling van de personele belasting te krijgen werd het huis op 1 januari 1942 een museum: het "Hohenzollern Museum". Het huis en de collectie werden na de oorlog door de staat geconfisceerd, maar wel weer opengesteld als museum. Het huis werd in 1990/92 geheel gerestaureerd en gemoderniseerd.

Bouwgeschiedenis

Het is niet bekend hoe de "Villa Torhem" er in de 9de eeuw heeft uitgezien. Gezien de functie van de hof mag men aannemen dat er één of meerdere tiendschuren hebben gestaan naast een behuizing voor de hofmeier.
Na vergroting van de machtspositie van de Domproost zal deze de oude "uuthof" in de dertiende eeuw hebben vervangen door een stenen gebouw.[30] Tijdens de restauratie kon aan bouwsporen afgeleid worden, dat dit een rechthoekig gebouw van ca 27 x 37 m buitenwerks is geweest (afb. 6). Op drie hoeken van het kasteel verrezen ronde torens en vermoedelijk bij de vierde hoek een rechthoekige toren. Qua typologie sluit het kasteel aan bij het Muiderslot (1281), Medenblik (ca. 1290) en Brederode; allen uit het laatste kwart van de 13de eeuw (zie bijlage).
Van deze laat-13de eeuwse aanleg resteert thans alleen de zuid-westtoren. Van de zuid-oosttoren is een gedeelte van de fundering aangetroffen, toen in 1991 de huidige tuinmuur werd hersteld.[31] De noordwesttoren is eveneens verdwenen, maar in de kelder is de dichtgemetselde toegang nog aanwezig. De rechthoekige toren en de poorttoren zijn vrijwel geheel verdwenen, maar door een opmeting uit 1792 is de plattegrond bekend. Omdat het gewelf van de rechthoekige toren bakstenen heeft, die globaal overeenkomen met de

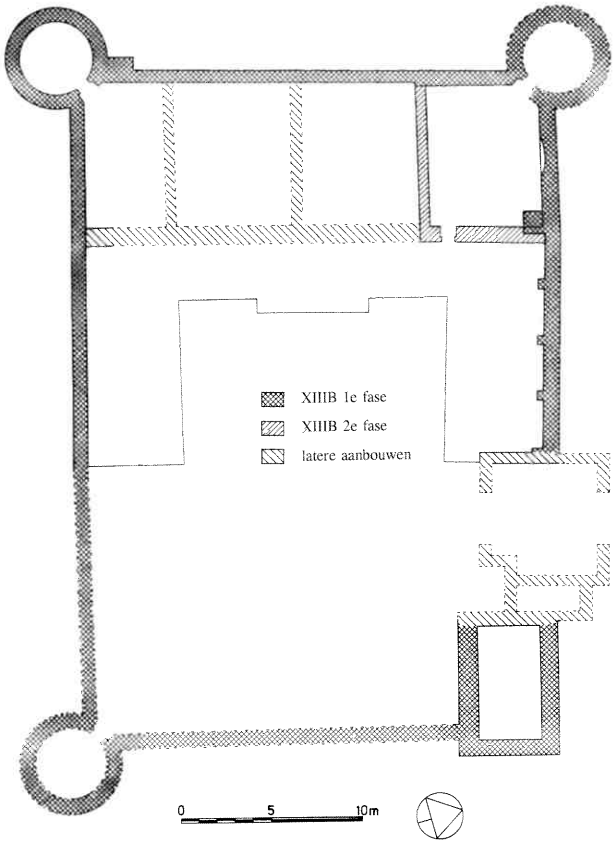

6. Reconstructie van de bouwgeschiedenis van Huis Doorn. De eerste bouwfase bestond uit een rechthoekige ommuring met drie ronde torens en een rechthoekige toren op de noord-oosthoek. Bij de noordmuur zijn poeren voor een weergang op spaarbogen aangetroffen, bij de overige muren konden geen waarnemingen worden verricht. In de noordwesthoek waren de muren iets breder aangelegd, hier werd in een tweede fase een woontoren opgetrokken. De noordmuur van de woontoren had op het kelderniveau een grote stookplaats.
Van de poorttoren zijn geen muren teruggevonden, de plattegrond is met behulp van afb. 4 gereconstrueerd. De muren van de westelijke vleugel zijn gereconstrueerd aan de hand van het beschikbare topografisch materiaal, alleen aan de zuidzijde werd over een lengte van ca 1,5 m de muur daadwerkelijk aangetroffen. Tekening: H. Götz.

ringmuur, wordt aangenomen dat deze bij de eerste bouwfase behoort.[32] Van de poorttoren is geen muurwerk teruggevonden, daarom is het niet mogelijk deze te faseren.
De muren tussen de torens hadden vanwege de geringe breedte (90 cm) een weergang op spaarbogen. Bij de restauratie in 1991 kwamen aan de noordzijde een aantal poeren voor de spaarbogen in het zicht. Omdat bij de west- en zuidmuur geen graafwerkzaamheden zijn verricht, kon hier het bestaan van poeren niet aangetoond worden. Maar vermoedelijk hebben alle muren een doorlopende weergang op spaarbogen met poeren gehad. Behalve in de noord-westhoek van het kasteel: hier was een woongebouw of woontoren gepland. De muren waren hier iets breder aangelegd en in de noordwand was zelfs een stookplaats aange-

7. Reconstructie van de bouwmassa van Huis Doorn omstreeks 1300, 1650, 1750, 1796 en de huidige situatie.
Tekening D.B.M. Hermans.

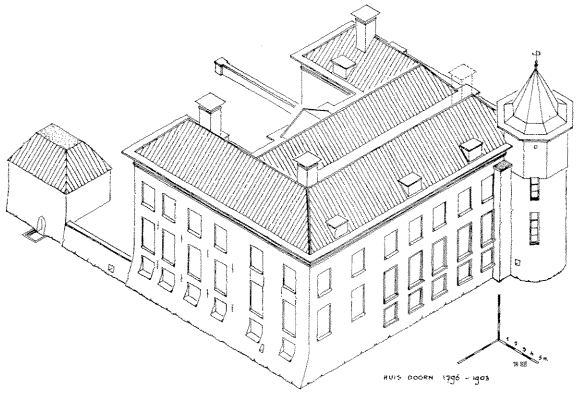

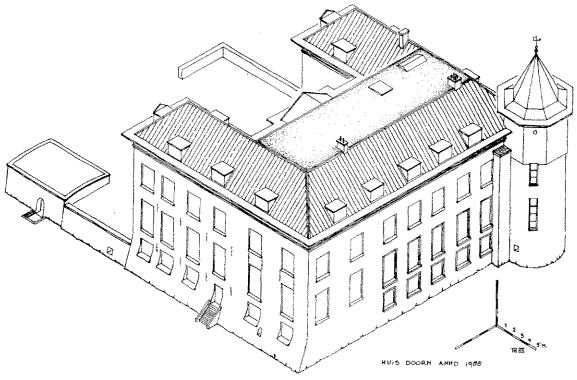

Behoort bij afb. 7.

bracht. De oorspronkelijke toegang bevond zich in de oostmuur.
Merkwaardig is dat de zuid- en oostmuur van het woongebouw met een koude naad aansluiten op de ringmuren. Kennelijk is het kasteeleiland eerst geheel ommuurd en heeft men pas later de woontoren aangebracht.

Zoals hierboven reeds vermeld werd het kasteel in 1322 platgebrand en begon men 25 jaar later pas met de wederopbouw. Dat platbranden mag letterlijk worden genomen, omdat thans het 13de eeuwse muurwerk nergens boven het begane grond niveau uitkomt: vrijwel overal zijn smallere muren op de oude 13de eeuwse funderingen gezet.

Vermoedelijk is toen de hoofdvorm van het kasteel ontstaan, zoals die door 17de eeuwse tekenaars is weergegeven (afb. 1 en 3). Het kasteel bestaat uit een aaneenschakeling van gebouwen rondom een binnenplaats, die aan de oostzijde is afgesloten met een muur. Op de noordwesthoek bevindt zich een woontorenachtig gebouw, dat – zoals hiervoor is uiteengezet – achteraf tegen de ronde toren is geplaatst. Tegen de zuidmuur is een vleugel geplaatst, waarvan tijdens de restauratie de fundering van de westelijke muur is teruggevonden.[33]
De toegang wordt gevormd door een poortgebouw aan de noordzijde, dat via een voorburcht bereikbaar is. Deze voorburcht wordt grotendeels afgebeeld op de anonieme tekening uit 1660 (afb. 3).

Het is mogelijk Willem van Diest, die het kasteel in de eerste helft van de 18de eeuw liet verbouwen. Aan de oostzijde is de muur van de binnenplaats verlaagd en de ronde toren op de noord-westhoek is gesloopt, terwijl de toren op de zuid-westhoek is verhoogd (afb. 4 en 5). De woontoren op de noord-westhoek is gemoderniseerd, waarbij de kapvorm is gewijzigd van een zadeldak in een schilddak en de sekreten aan de noordgevel zijn verwijderd. Het gebouwtje tegen de zuidoost-toren is vergroot en heeft in plaats van een lessenaarsdak een zadeldak. De Vlaamse gevel aan de noordzijde van het poortgebouw is verwijderd.

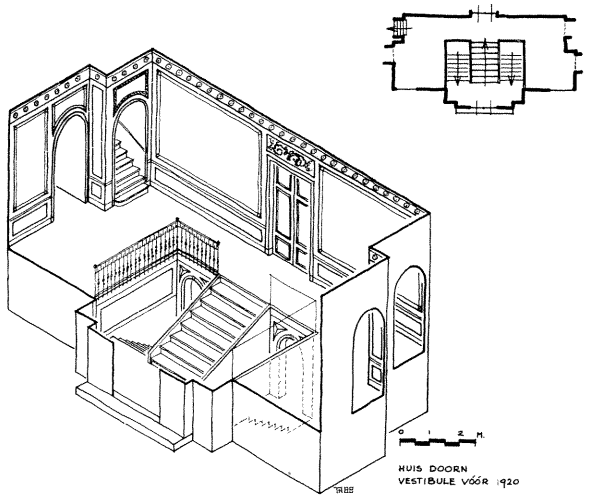

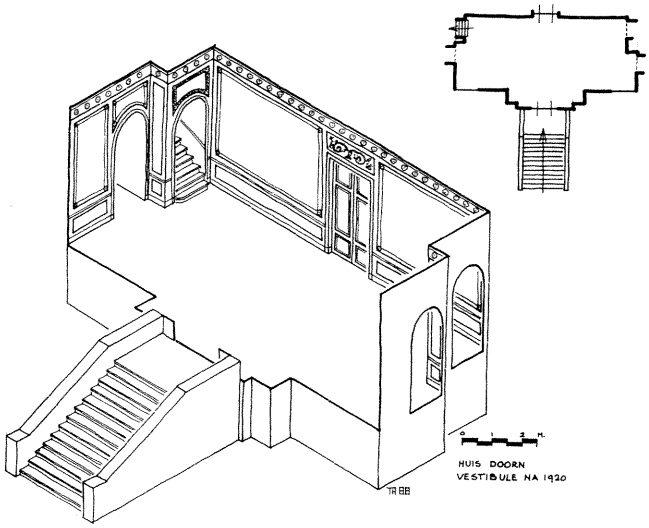

8. Isometrie van de vestibule voor en na de verbouwing in 1920. Tekening D.B.M. Hermans.

9. Voorgevel van Huis Doorn, de entree-partij is gepleisterd en de voordeur bevindt zich op het niveau van het voorplein. Hoewel er "Verblijfplaats van Z.M. Wilhelm II" op staat – dus na 1920 – is de foto van kort na 1903.
Verz. Oudheidkamer Doorn.

Over het interieur is wat minder duidelijkheid, omdat daarvan de meeste sporen bij latere verbouwingen in 1762 en 1796 zijn verdwenen. Uit de vondst van twee stukken goudleer uit de eerste helft van de 18de eeuw mag men afleiden, dat de term "de kamerbehangsels" in 1762 serieus genomen moet worden.
Na 1762 liet Lijnslager het Huis volgens de mode van die tijd aanpassen. Vermoedelijk heeft hij het niveau van de eerste verdieping van de noordvleugel gelijk getrokken met de rest van het kasteel: thans liggen daar twee vloeren boven elkaar met een tussenruimte van ca 1 m. Ook is tijdens zijn bewind de noord-westelijke kamer op de begane grond van een rococo stucplafond voorzien.

Maar de grootste bouwactiviteiten vonden plaats na de aankoop in 1792 door Wendela ten Hove. Vermoedelijk meteen in 1792 werden ontwerpen voor de begane grond en de eerste verdieping gemaakt met het bestaande muurwerk als basis, want de voorgevel is niet symmetrisch en de hoofdtrap ligt op een minder gelukkige plaats. Dit ontwerp waarin de indeling en functies is bijgeschreven werd echter niet uitgevoerd. Op de tekening zijn de poorttoren, de rechthoekige toren op de noord-oosthoek en de ronde toren op de zuid-oosthoek schematisch weergegeven. De vensterindeling en de deuren zijn niet getekend, kennelijk wilde men deze bouwdelen afbreken. Merkwaardig is het daarom dat er in het archief van Huis Doorn een ontwerp voor de poorttoren aanwezig is.

Enkele jaren later, in 1796, was het kasteel al verbouwd. Omtrent de architect bestaat enige onduidelijkheid. Mogelijk is de verbouwing het werk van de Amsterdamse stadsarchitect Abraham van der Hart (1747-1820). Zeker is echter dat een deel van het interieur (de hal) is ontworpen door Barthold Willem Hendrik Ziesenis (1768-1820), die toen nog werkzaam was bij Van der Hart (afb. 8). In tegenstelling tot het eerdere ontwerp heeft hij een royale symmetrische vestibule ontworpen met een "prachtig marmeren trap".[34] Achter de vestibule kreeg de salon een fraai stucplafond en de wanden werden voorzien van scagliola: een voor Nederland bijzondere techniek van het met verfbolletjes vervaardigen van kunstmarmer. Op de eerste verdieping kwam boven de vestibule een grote corridor waar de slaapvertrekken omheen werden gesitueerd.
Het gebouw kreeg een U-vormige plattegrond en de gevels aan de oostzijde werden vrijwel allemaal vernieuwd. Tenslotte werd op het gehele gebouw een nieuwe kap geplaatst.
Het huis werd na de koop door de Duitse Keizer in 1919 grondig gerenoveerd om te kunnen fungeren als "residentie" van het keizerlijk paar.

10. Huis Doorn vanuit het oosten. De ingangspartij is in 1920 baksteen vervangen en de trap is voor de hoofdingang geplaatst. RDMZ, 1989.

De grootste verbouwing betrof echter de wijziging van de rond 1796 ontstane vestibule, waarin de hoofdtrap was ondergebracht. Om meer nuttig bruikbaar oppervlak te creëren, werd de trappartij in de vestibule verwijderd en een nieuwe bordestrap voor de middenrisaliet geplaatst (afb. 9, 10 en 8).
De vestibule, vanaf dat moment de grootste ruimte van het kasteel, werd onder meer gebruikt als feest- en kerkzaal.

Na de dood van de Keizer is er weinig aan het huis veranderd. Wel kreeg het gebouw steeds meer bouwtechnische gebreken, waarbij met name de aantasting van de kap alarmerend was. De daardoor noodzakelijk geworden restauratie heeft de bestaande situatie vrijwel overal gerespecteerd. De bezoeker zal echter niet meer via de keizerlijke bordestrap het museum betreden, want de toegang is naar het souterrain verlegd.

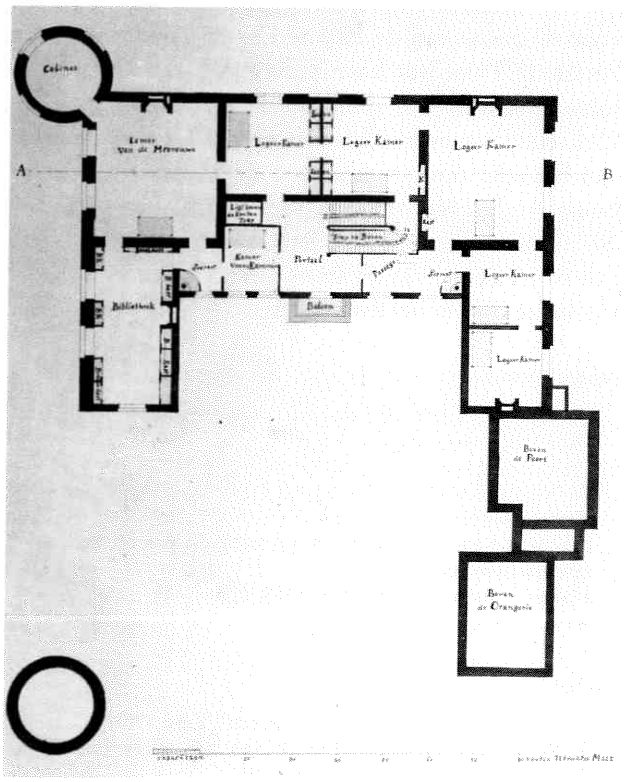

11. Plattegrond van de 2de etage uit ca 1792 met een niet uitgevoerde indeling voor slaapkamers en een Bibliotheek. Het portaal is een tamelijk rommelige ruimte geworden met links een kamenierskamer en een lichtkoof boven de keukentrap. Omdat de ruimtes "Boven de poort", "Boven de Orangerie" en de zuid-oosttoren geen raamindeling hebben gekregen, mag aangenomen worden dat men de intentie had deze ruimten te slopen. Toch is er een ontwerp voor de poorttoren gemaakt.
Verz. RAU, archief Huis Doorn.

* Voorafgaand aan de restauratie in 1990-1992 is in opdracht van de Rijksgebouwendienst door Ir D.B.M. Hermans en Ir J. Kamphuis een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Het in 1989 verschenen rapport is de basis van het onderhavige artikel. Ook tijdens de restauratiewerkzaamheden konden waarnemingen worden verricht, die in een aanvullend intern rapport van de Rijksgebouwendienst verspreid zullen worden. Het voorliggende artikel is een samenvatting van de bevindingen.

Nawoord van B. Olde Meiering

Wanneer aangenomen wordt dat de oudste fase van Huis Doorn in de laatste decennia van de 13de eeuw tot stand kwam, komt een opdrachtgever in aanmerking, die de financiële mogelijkheden had, een bovenregionale positie innam en in de omgeving van graaf Floris V opereerde.[1] Er zijn twee personen, die aan dit profiel beantwoorden: Borchard van Henegouwen en Adolf van Waldeck, respectievelijk van ca. 1275-1285 en ca. 1285-1301 domproost van Utrecht.[2] Genoemde Adolf, die het in 1301 bij de Utrechtse bisschopskeuze moest afleggen tegen Jan van Avesnes en vervolgens in Luik werd benoemd[3], is de meest plausibele kandidaat. Zijn functie van raad van Floris V en het feit dat hij in 1294 door de Hollandse graaf als gezant naar Engeland werd gezonden om te onderhandelen met de Engelse koning Edward I[4], maakt het waarschijnlijk dat we in Adolf de bouwer van het Huis Doorn moeten zien. Deze veronderstelling lijkt te worden bevestigd door enkele oorkonden. In 1289 ontsloeg hij de parochie Monster van de verplichting om de deken van Rijnland iedere drie jaar 3 Hollandse ponden te betalen. Als tegenprestatie dienden de parochianen de domproost twaalf pond te betalen, die voor de bouw van de Hof te Doorn zouden worden bestemd.[5] Twee jaar later blijkt Adolf aan Floris V de forse som van 100 pond sterling schuldig te zijn.[6] Ook deze waarschijnlijk van Floris V geleende som, kan bedoeld zijn geweest voor de financiering van de bouw van het Huis Doorn. We mogen hieruit concluderen dat Adolf van Waldeck met genoemde bedragen in het begin van de jaren '90 van de 13de eeuw de vierkante burcht liet bouwen.

Noten Nawoord

1. Het onderzoek naar de bouwheer werd uitgevoerd door drs. B. Olde Meierink te Utrecht.
2. Muller, Heeringa, Ketner 1920-1959, V.
3. W. Nagge, Historie van Overijssel, I, Zwolle 1916, 103.
4. Muller, Heeringa, Ketner 1920-1959, V, nr. 2649. Met dank aan drs. B. Hoven van Genderen te Utrecht, die ons op deze Adolf opmerkzaam maakte.
5. Muller, Heeringa, Ketner 1920-1959, V, nr. 2389.
6. Idem, nr. 2579.

Noten

1. U.M. Mehrtens, "Huis Doorn te Doorn", Zeist 1983, 3.
2. S. Muller Fz., "Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301", deel I, Utrecht 1920, 42, no. 49.
3. Ibid, 7.
4. C. Dekker, "Het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen", Zuthpen 1983, 156.
5. S. Muller Fz., "Schetsen uit de Middeleeuwen", deel II, 's-Gravenhage 1914, 8.
6. S. Muller Fz., "Rechtsbronnen van de Dom van Utrecht", 's-Gravenhage 1903, 31, 32.
7. Muller, Schetsen ... o.c. 5.
8. Dekker o.c. 502; E.J. Demoed, "In een lieflijk landschap", Zaltbommel 1974, 205, Muller, Schetsen... o.c. 39.
9. Muller, Schetsen ... o.c. 39.
10. RAU, Archief Huis Doorn (AHD), inv. nr 18.
11. E.B.F.F. Wittert van Hoogland, "Bijdragen tot de Geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden", 's-Gravenhage 1909, deel 1.
12. RAU, Dom, inv.nr. 2286.
    C.A. Rutgers, "Jan van Arkel, Bisschop van Utrecht", Groningen 1970, 209.
13. A. Bakker, Huis Doorn, Zwolle 1993, 10.
14. Demoed o.c. 25.
15. Ibid.
16. RAU, AHD, inv.nr. 1.
17. RAU, Archief Domkapittel, inv.nr. 2301.
18. RAU, AHD, inv.nr. 1.
19. Ibid.
20. Demoed o.c. 26.
21. RAU, AHD, inv.nr. 2.
22. Bakker o.c. 16.
23. RAU, Archief Domkapittel, inv.nr. 2301.
24. RAU, AHD, inv.nr. 3.
25. Ibid, inv.nr. 1.
26. Ibid.
27. Ibid.
28. RAU, Archief Ex-keizer Wilhelm II, inv. nr. 422.
29. A. Bakker, "Huis Doorn", Zwolle 1993, 47.
30. Demoed o.c. 25.
    Het baksteenformaat van de eerste fase duidt eveneens op een bouwtijd in de tweede helft van de 13de eeuw: 32 à 30 x 16 à 15 x 7,5 à 8 cm; 10-lagenmaat = 89-92 cm.
31. Vriendelijke mededeling L. Gerdessen van architectenbureau Hoogevest te Amersfoort.
32. Het baksteenformaat van het gewelf: 29 x 14 à 13,5 x 7,5 à 7 cm. Er van uitgaande dat voor een gewelf meestal kleinere stenen worden gebruikt dan voor de muren zelf, zou dit een aanwijzing kunnen zijn, dat deze toren inderdaad tot de vroegste fase behoort.
33. Deze muur sluit koud aan op de zuidelijke ringmuur; het steenformaat van de muur: 28 x 15 à 14 x 8 à 7 cm; *drie* lagen = 26 cm
34. RAU, AHD, inv. nr. 1, verkoopacte 17 september 1874.

Literatuur

Bakker, A., *Huis Doorn*, Zwolle 1993.
Clifford Kocq van Breugel, J.R., *Kastelenboek provincie Utrecht*, Utrecht 1966[4], 50-52.
Dekker, C., *Het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen*, Zutphen 1983, passim.
Demoed, E.J., *In een lieflijk landschap*, Zaltbommel 1974, passim.
Epen, D.G. van, *Het geslacht de Beaufort*, 's-Gravenhage, 1902.
Gulick, F.W. van, ed., *Nederlandse kastelen en landhuizen*, s.l. s.a. [1960], 233-235.
Hermans, D.B.M. & Kamphuis, J., *Bouwhistorische documentatie en waardebepaling Huis Doorn*, intern rapport van de Rijksgebouwendienst, 's-Gravenhage 1989.
Ilsemann, S. von, *Der Kaiser in Nederland*, 2 dln, Baarn 1968-1969, passim.
Lunsingh Scheurleer, Th.H., *Huis Doorn, beknopte geïllustreerde gids*, Doorn 1981[7].
Luttervelt, R. van, *De Stichtsche Lustwarande*, Amsterdam 1949.
Mehrtens, U.M., *Huis Doorn te Doorn, Bijdragen tot het bronnenonderzoek naar de ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen*, deel 13, Zeist 1983.
Muller Fz., S., *Schetsen uit de Middeleeuwen*, deel II, 's-Gravenhage 1914, passim.
Muller Fz., S., K. Heeringa en F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, deel I-V, Utrecht 1920-1959.
Muller Fz., S., *Rechtsbronnen van den Dom van Utrecht*, 's-Gravenhage 1903.
Speyart van Woerden, M.C., *B.W.H. Ziesenis, Architect der Koninklijke, Keizerlijke- en Landsgebouwen (1807 – 1820)*, doctoraalscriptie Kunstgeschiedenis R.U. Utrecht 1988.
Wittert van Hoogland, E.B.F.F., *Bijdragen tot de Geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden*, 's-Gravenhage, Deel I 1909, Deel II 1912.